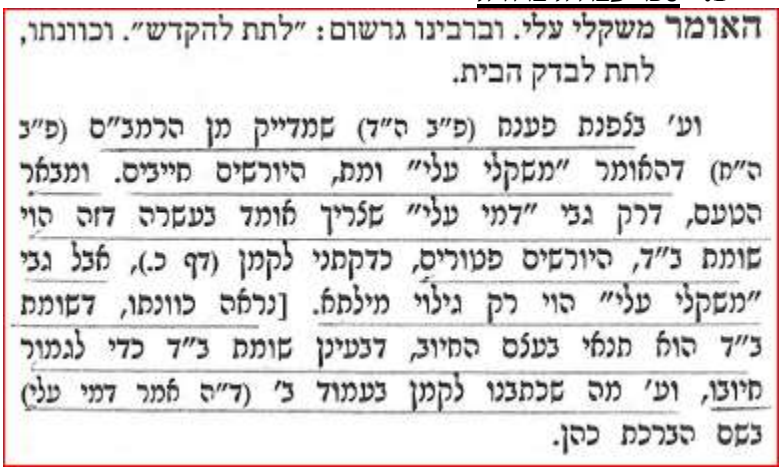
ערכין יט

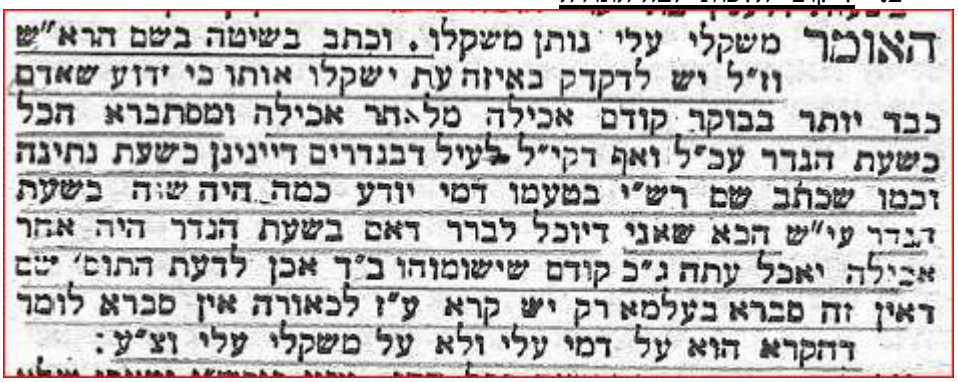
משה שוערד

1. **ספר עבודה ברורה**

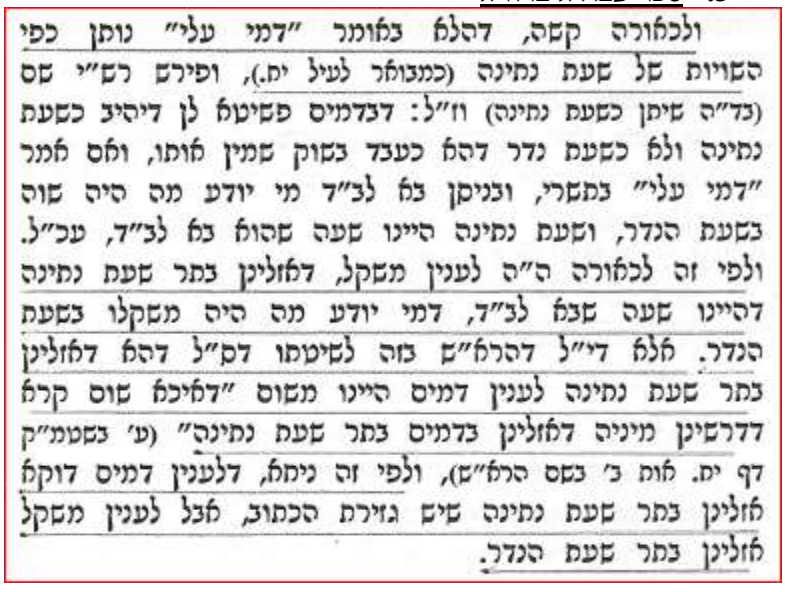

האומר משקלי עלי. וברבינו גרשום: "לתת להקדש". וכוונתו, לתת לבדק הבית.

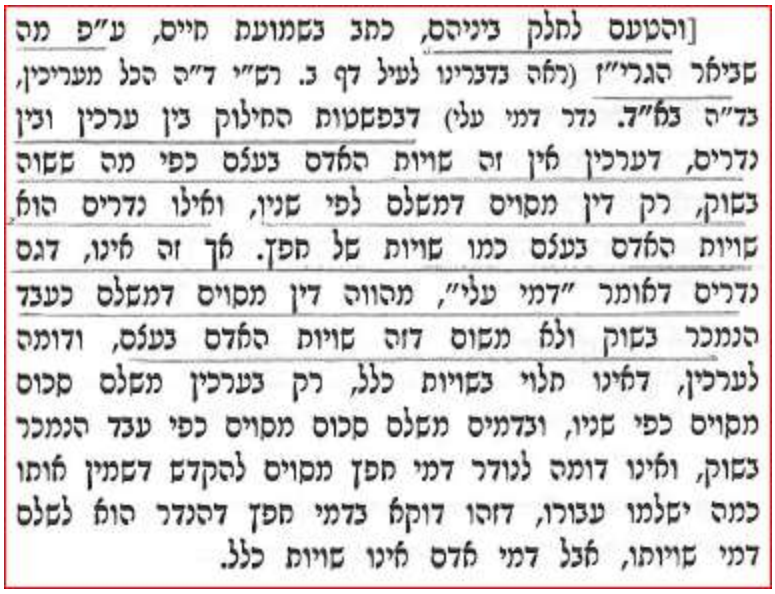
וע' בלפנת פענח (פ"ב ה"ד) שמדייק מן הרמב"ם (פ"ג ה"ח) דהאומר "משקלי עלי" ומת, היורשים מייפים. ומבאר הטעם, דרק גבי "דמי עלי" שלרין אומד כעשרה זה הוי שומת ב"ד, היורשים פטורים, כדקתני לקמן (דף כ.), אבל גבי "משקלי עלי" הוי רק גילוי מילתא. [נראה כוונתו, דשומת ב"ד הוא תנאי בעצם החיוב, דבעינן שומת ב"ד כדי לגמור חיובו, וע' מה שכתבנו לקמן בעמוד ב' (ד"ה אמר דמי עלי) בשם הגרכת כהן.

2. **ליקוטי הלכות- זבח התודה**

האומר משקלי עלי נותן משקלו. וכתב בשיטה בשם הרא"ש ז"ל יש לדקדק באיזה עת ישקלו אותו כי ידוע שאדם כבד יותר בבוקר קודם אכילה מלאחר אכילה ומסתברא הכל כשעת הנדר עכ"ל ואף דקי"ל לעיל דבנדרים דיינינן כשעת נתינה זכמו שכתב שם רש"י בטעמו דמי יודע כמה היה שוה בשעת הנדר ע"ש הכא שאני דיוכל לברר דאם בשעת הנדר היה אחר אכילה יאכל עתה ג"כ קודם שישומוהו ב"ד אכן לדעת התוס' שם דאין זה סברא בעלמא רק יש קרא ע"ז לכאורה אין סברא לומר דהקרא הוא על דמי עלי ולא על משקלי עלי וצ"ע:

3. **ספר עבודה ברורה**

ולכאורה קשה, דהלא בלשון "דמי עלי" נותן כפי השווי של שעת נתינה (כמבואר לעיל ים.), ופירש רש"י שם (בד"ה שיתן כשעת נתינה) וז"ל: דבדמים פשיטא לן דיהיב כשעת נתינה ולא כשעת נדר דהא כעבד כשוק שמין אותו, ואם אמר "דמי עלי" בשעת נדר, ובניהן גם לב"ד מי יודע מה היה שוה בשעת הנדר, ושעת נתינה היינו שעה שהוא בא לב"ד, עכ"ל. ולפי זה לכאורה ה"ה לענין משקל, לחזלין בתר שעת נתינה דהיינו שעה שבא לב"ד, דמי יודע מה היה משקלו בשעת הנדר. אלא די"ל דהרמ"ם בזה לשיטתו דס"ל דהא דחזלין בתר שעת נתינה לענין דמים היינו משום "דאיכא שום קלא דדרשין מינים לחזלין בדמים בתר שעת נתינה" (ע' בשטמ"ק דף ים. אות ב' בשם הרמ"ם), ולפי זה ניחא, דלענין דמים דוקא חזלין בתר שעת נתינה שיש גזירת הכתוב, אבל לענין משקל חזלין בתר שעת הנדר.

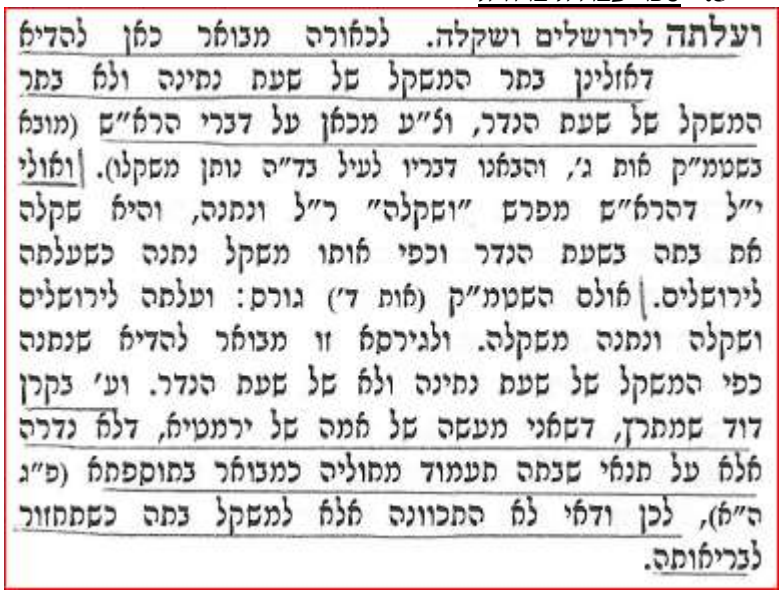

[והטעם לחלק ביניהם, כתב בשמועת חייט, ע"פ מה
שכיתר הגרי"ז (רמה בדבריו לעיל דף ב. רמ"י ד"ה הכל מעריכין,
בד"ה בא"ד. נדר דמי עלי) דבפשטות החילוק בין ערכין ובין
נדרים, לערכין אין זה שווית המדם בעלם כפי מה שווה
בשוק, רק דין מסויים ממלם לפי שניו, ומילו נדרים הוא
שווית המדם בעלם כמו שווית של חפץ. אך זה אינו, דגם
נדרים דאומר "דמי עלי", מהווה דין מסויים דממלם כעבד
הנמכר בשוק ולא מסוס דזה שווית המדם בעלם, ודומה
לערכין, דאינו תלוי בשווית כלל, רק בערכין ממלם סכום
מסויים כפי שניו, ובדמים ממלם סכום מסויים כפי עבד הנמכר
בשוק, ואינו דומה לנודר דמי חפץ מסויים להקדש דשמין אותו
כמה יפלמו עבורו, דזהו דוקא בדמי חפץ דהנדר הוא לממלם
דמי שוויותו, אבל דמי מדם אינו שווית כלל.

4. <u>הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף יט עמוד א</u>

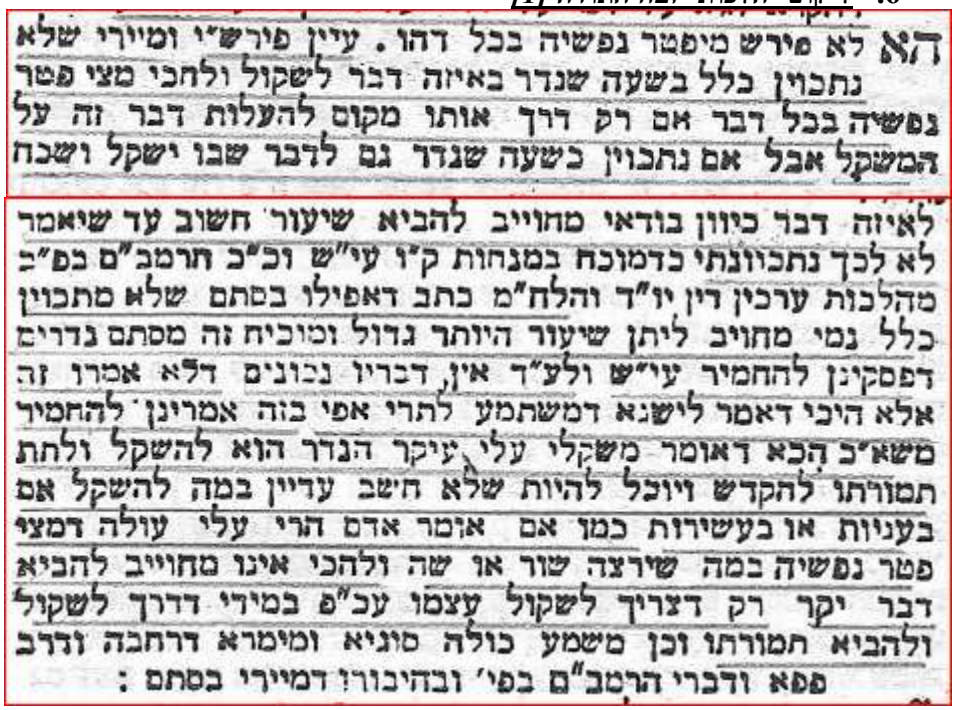
משנה. נותן משקלו. וברא"ש [אות ג' בשמ"ק] כתב ומסתברא הכל כשעת הנדר. עיין שם. ויש להעיר מ"ש מדלעיל י"ח. דלענין דמים נותן כשעת נתינה. [לרש"י שם מסברא ולתוס' מגזה"כ].

<u>וצ"ל דוודאי לענין השומא "בכללותה" [היינו באיזה יום לשומו] אזלינן בתר שעת נתינה, וכן הדין במשנתינו באומר משקלי עלי, אך לענין השומא "בפרטות" היינו באיזה שעה לשומו בזה אזלינן אחר שעת הנדר וכגון אם נדר בר"ח ניסן קודם אכילה ובאין לשום אותו בעשירי בניסן אז נותן כפי משקלו בעשירי בניסן אך שוקלין אותו קודם אכילה דלענין זה אמדינן דעתיה שנתכוין ליתן משקלו בשעת נתינה אך שיהיה באותו המצב של שעת הנדר. דכיון דשינוי זה דקודם אכילה ואחר אכילה שייך בכל יום אמדינן דעתיה שנתכוין שישקלוהו כפי מצבו בשעת הנדר.</u>

5. <u>ספר עבודה ברורה</u>

ועלתה לירושלים ושקלה. לכאורה מבואר כאן להדיא
דלאזלינן בתר המשקל של שעת נתינה ולא בתר
המשקל של שעת הנדר, וע"ע מכאן על דברי הרמ"ם (מובא
בשטמ"ק לעיל ג', והבאנו דבריו לעיל בד"ה נותן משקלו). [ומלי
י"ל דהרמ"ם מפרש "ושקלה" ר"ל ונתנה, והיינו שקלה
את בהמה בשעת הנדר וכפי לומו משקל נתנה כשעלתה
לירושלים. [ולם השטמ"ק (לות ד') גורס: ועלתה לירושלים
ושקלה ונתנה משקלה. ולגירסא זו מבואר להדיא שנתנה
כפי המשקל של שעת נתינה ולא של שעת הנדר. וע' בקרן
דוד שמתרץ, דשמני מעשה של אמה של ירמטיה, דלא נדרה
אלא על תנאי שבהמה תעמוד מחוליה כמבואר בתוספתא (פ"ג
ה"ח), לכן ודאי לא התכוונה אלא למשקל בהמה כשתחזור
לגבי לומה.

6. **ליקוטי הלכות- זבח התודה** *[1]*

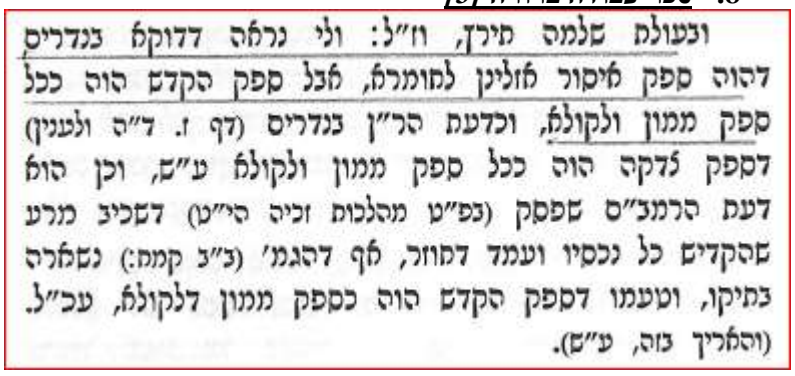
הא לא מירש מיפטר נפשיה בכל דהו. עיין פירש"י ומיירי שלא נתכוין כלל בשעה שנדר באיזה דבר לשקול ולחכי מצי פטר נפשיה בכל דבר אם רק דרך אותו מקום להעלות דבר זה על המשקל אבל אם נתכוין בשעה שנדר גם לדבר שבו ישקל ושכח לאיזה דבר כיוון בודאי מחוייב להביא שיעור חשוב עד שיאמר לא לכך נתכוונתי כדמוכח במנחות ק"ו ע"ש וכ"כ תרמב"ם בפ"ב מהלכות ערכין דין יו"ד והלח"מ כתב דאפילו בסתם שלא מתכוין כלל נמי מחויב ליתן שיעור היותר גדול וכוכית זה מסתם נדרים דפסקינן להחמיר עי"ש ולע"ד אין דבריו נכונים דלא אמרו זה אלא היכי דאמר לישנא דמשתמע לתרי אפי בזה אמרינן להחמיר משא"כ הכא דאומר משקלי עלי עיקר הנדר הוא להשקל ולתת תמורתו להקדש ויוכל להיות שלא חשב עדיין במה להשקל אם בעניות או בעשירות כמו אם אומר אדם הרי עלי עולה דמצי פטר נפשיה במה שירצה שור או שה ולהכי אינו מחוייב להביא דבר יקר רק דצריך לשקול עצמו עכ"פ במידי דדרך לשקול ולהביא תמורתו וכן משמע כולה סוגיא ומימרא דרחבה וגדב פפא ודברי הרמב"ם בפי' ובהיבורו דמיירי בסתם :

7. **הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף יט עמוד א**

לא צריכא דאיכא דתקל ואיכא דכייל וכו'. **בלח"מ הקשה מ"ש מהא דקיי"ל סתם נדרים להחמיר ואזלינן אפילו בתר מיעוט לחומרא. עיין שם.**

[2] **ונראה דדוקא בנדרים יש דין זה אבל במה שמקדיש לגבוה הרי אדרבה בזה אמרינן תפשת מרובה לא תפשת, וכעין דאיתא לעיל (ד' ב) באומר ערך סתם עלי דפוטר עצמו בפחות שבערכין דתפשת מרובה לא תפשת, וביארנו שם דאין הביאור כמו תפשת מרובה דעלמא, דהרי להמבואר בתוס' ביומא ל"ש שם הך כללא דתפשת מרובה, אלא הביאור שם כעין דאיתא במנחות באומר הרי עלי עולה דפוטר עצמו בכבש, והיינו דלא נתכוין להתחייב יותר מהפחות שבחיובין.** ועל דרך זה יש לבאר בשמעתין.

8. **ספר עבודה ברורה** *[3]*

ובעולת שלמה מירץ, וז"ל: ולי נראה דדוקא בנדרים דהוה ספק מיסור לחומרא, אבל ספק הקדש הוה ככל ספק ממון ולקולא, וכדעת הר"ן בנדרים (דף ז. ד"ה ולענין) דספק לדקה הוה ככל ספק ממון ולקולא ע"ש, וכן הוא דעת הרמב"ם שפסק (בפ"ט מהלכות זכיה הי"ט) דשכיב מרע שהקדים כל נכסיו ועמד ומוזר, אף דהגמ' (ב"ב קמח:) נסתפקה בתיקו, וטעמו דספק הקדש הוה כספק ממון לקולא, עכ"ל. (והמעיין יזה, ע"ש).

9. **הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף יט עמוד א**

ואם אדם חשוב הוא. **הקשה אחד מבני החבורה מ"ש מהא דתנן במנחות האומר הרי עלי עולה יביא כבש, ולא חייבו עשיר מופלג להביא פר. ותירץ לו רבינו שליט"א דדווקא בהקדש לבדק הבית יש סברא לחלק בעשיר לומר שנתכוין יותר, אבל בקרבן שבא לכפרה ולריצוי כל מה דראוי לעולה ה"ז נכלל בכוונתו.**

10. ספר עבודה ברורה

ואם אדם חשוב הוא אע"ג דלא פריש, לפי כבודו אמדינן. בפשטות משמע דצריך לאמוד כל אחד ואחד, דזה כבודו בשל זהב וזה בשל כסף וזה בשל נחשת וזה בשל בדיל, והא דנקטה הגמ' דפטר נפשיה בכופרא זה דוקא בעני ממש.

מכל הרמב"ם (פ"ג ה"ז) כתב, וז"ל: המומר משקלי עלי ולא פירש מהיזה מין, אם היה עשיר ביותר נתכוון למתנה מרובה ונותן משקלו זהב (כן היא גירסת הכסף משנה), ואם היו מופלג בעשירות נותן משקלו או משקל ידו מדגריס שדרכן להשקל בחומו מקום אפילו פירות, עכ"ל. ומשמע דכל שאינו מופלג בעשירות פטר נפשיה בכל דהוא. וכן כתב הרדב"ז על הרמב"ם (שם), וז"ל: פטר נפשיה אפילו בכופרא, ואפשר גי אדם חייבי מע"ג דאינם עניים, וזהו שכתב רבינו "ואם אינו מופלג בעשירות", ומשמע מע"ג שהוא עשיר קצת, דלפיכך מעורבת לחמה של ירמטית שהיתה מופלגת בעושר.

ועוד בסוף הלכה ז' מסיק הרמב"ם "הכל לפי ממונו ודעתו", ומשמע כל אחד ואחד לפי ממונו ודעתו, ומי שהוא קצת עשיר נותן יותר או בדיל, ולכאורה דבריו סותרין זה את זה, ול"ע.

וכתב בפסקי תוס' (אות נ"ד), וז"ל: עשיר מע"פ שלא פירש נותן לפי כבודו, אבל עני אפילו השיג ידו לבדיל ועופרת פוטר עצמו בזפת, עכ"ל. ומבואר דכל שאינו עשיר גדול, פוטר עצמו בזפת. וגם בפיה"מ להרמב"ם מבואר כן, וז"ל: ואם לא היה מפורסם בעושר נוטלין משקלו ממה שנהגו אנשי מותו המקום לשקול מותו ואפילו מהפחות וכו', עכ"ל. [וע' בליקוטי הלכות (דף י: ד"ה לפי) מה שכתב בזה].

11. ספר עבודה ברורה

לטפויי. כתב בשו"ת הרשב"א (ח"ב סימן ע"ר) דלטפויי לאו דוקא, אלא הכוונה להוסיף משמעות, ולפעמים להוסיף ולפעמים לגרוע, וכאן ע"י הוספת תיבת "מלא" הוא מגרע התחייבותו, שאינו מתחייב אלא שרביט הנכפף.

==========

12. תוספות מסכת ערכין דף יט עמוד א ד"ה איבעיא להו

איבעיא להו עומדי מהו - **יש לפרש כל הבעיות באם תמצא לומר** והכי פי' עומדי מהו מי אמרינן שרוצה לומר שיתן שרביט שאינו נכפף או דלמא שרביט שיכול לעמוד בעינן ואף על פי שנכפף רחבי מהו אם תמצא לומר (דעמוד) [בעמדו נותן] שרביט (שנכפף) ברחבו מהו מי בעינן כרחבו ממש

דרחבו אינו יכול לכפוף כשכופף קומתו אינו כופף רחבו הכי נמי משמע שרביט בלא כפיפה או דלמא רוצה לומר שרביט ארוך כרוחבו ואף על פי שנכפף ואת"ל ברוחבו נותן שרביט כפוף ישיבתי מהו מי אמרינן שר"ל בלא (הפיכה) [כפיפה] כלומר כמו שאני יושב מראשי ועד רגלי או דילמא שרביט כפוף משמע שהרי כשהוא יושב הוא כפוף ואם תמצא לומר דישיבתו משמע שרביט כפוף מפני שהוא כפוף ויושב עוביו מהו מי אמרינן ר"ל בלא כפיפה (בלא) [אלא] עב כעובי קומתו שהרי עוביו אינו כפוף או דילמא שרביט גדול כמלא עוביו קאמר ואף על פי שהוא כפוף ואם תמצא לומר דבעוביו משמע בכפיפה הקיפו מהו מי אמרינן שר"ל שרביט עד שמקיף כל גופו ועב כל כך שאינו יכול לחזור מכפיפתו או דילמא דבר שמקיפו קאמר ואפילו כל דהו ורבינו אלחנן פירש על ישיבתו מי אמרינן שר"ל מראשו ועד מקום ישיבתו קאמר שהוא חצי גופו או דילמא כל גופו קאמר כמו שהוא יושב מראשו ועד רגליו וי"מ ישיבתי מהו מי אמרינן שר"ל שיתן השרביט שיחזיק קומת ישיבתו ולא כמלא קומת עמידתו או דילמא שרביט שמחזיק מקום ישיבתו קאמר.

13. <u>רמב"ם יד החזקה הלכות ערכין וחרמין פרק ב</u>

(ז) האומר משקלי עלי ולא פירש מאי זה מין אם היה עשיר ביותר ונתכוון למתנה מרובה נותן משקלו זהב והוא הדין באומר משקל ידי או רגלי או קומתי ולא פירש מאי זה מין נותן זהב ואם אינו מופלג בעשירות נותן משקלו או משקל ידו מדברים שדרכן להשקל באותו מקום אפילו פירות וכן נותן שרביט מלא קומתו אפילו של עץ הכל לפי ממונו ודעתו:

14. <u>הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף יט עמוד א</u>

איביעא להו עומדי מהו וכו' תיקו. **<u>ופסק הר"מ לחומרא דמביא לפי ממונו עד שיאמר לא לכך נתכוונתי, ואם מת יתנו היורשים פחות שבלשונות. ע"כ</u>**. **<u>והטעם בזה דלגבי דידיה הוי כספק איסורא ולחומרא, אך לגבי היורשין אי"ז אלא ספק ממון והם מוחזקין.</u>**

<u>וכעי"ז כתב הרמ"א בהלכות צדקה סימן רנ"ט סעיף ה' בספק צדקה דאזלינן לחומרא, אבל אם מת היורשים מוחזקין. ותלוי דין זה במחלוקת הרשב"א והר"ן (נדרים ז' א) אם דנים ספק צדקה כספק איסור או כספק ממון. והרמב"ם כאן אזיל כשיטת הרשב"א שם</u>.

<u>ואין זה דומה להא דלעיל גבי איכא דתקלי כופרא דסגי בהכי, וכמו שביארנו לעיל דהטעם הוא משום דלא מעייל נפשיה לספיקא, דכאן ל"ש זה דכאן הספק בעצם הלשון, ולהצד שהלשון כולל יותר להקדש הרי זה באופן החלטי, משא"כ בכופרא דאין צד החלטי.</u>

15. <u>הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף יט עמוד ב</u>

קידוש ידים ורגלים במקדש עד הפרק. **<u>הרשב"א (שו"ת א' קצ"א) נתן טעם לנט"י שחרית דנעשה כעין בריה חדשה שנא' חדשים לבקרים, ע"כ תיקנו נט"י שחרית וכעין קידוש ידים ורגלים, ולפי טעם זה צריך ליטול כל היד עד הפרק [אף להשיטות דשאר נט"י סגי עד פרקי אצבעותיו].</u>**

16. <u>ספר עבודה ברורה</u>

דאורייתא קיבורית כולה. לכאורה מוכח דכל הקיבורית הוי מקום הנחת תפילין של יד, וכן פסק המחבר בשולחן ערוך (או"ח סימן כ"ז סעיף ג') וז"ל: מקום הנחתן של יד בזרוע שמול פנים שנעשה שפין הקובד"ו ובית השחי, עכ"ל.

מהם הרמ"א שם כתב בשם הסמ"ק, וז"ל: ולריך להניח גרשם העשם הסמוך לקובד"ו מבל לא נמלי העשם שסמוך לשחי, עכ"ל. וע"ם בביאור הלכה שהקשה על זה, וז"ל: והלא בערכין (כאן) מיתא בהדיא דקיבורית כולה מיקרי יד, ולענין תפילין מיירי שם בגמ', ומין לומר דהסמ"ק לא היה לו הגירסא בגמ' "קיבורית כולה", דהלא כל הרשבונים העמיקו לשון זה וכו', וכן הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור ורבינו ירוחם לא הזכירו שום זכר מיחלק את שבר הקיבורית לשלשה, ומין יתפום הרמ"א דעת הסמ"ק, עכ"ל. וע"ש שכתב לייישב דשפר התרומה מבואר דרך החלק שסמוך לקובד"ו נקרא קיבורית, ומהשי העשם הסמוך לבית השחי לא הוי קיבורית, ולא מלינו מי מהרשבונים שיחלוק על זה, ע"ש. (וע' בדבריו גרש"י ד"ה קיבורת).

17. ספר עבודה ברורה

כששמין כעבד, האם הוא כעבד עברי
או כעבד כנעני

רש"י ד"ה אומד של נזקין. שמין אותו כעבד הנמכר בשוק. ע'
משנה ריש פרק החובל (ב"ק פג:): רואין אותו כאילו הוא
עבד נמכר בשוק ושמין כמה היה יפה וכמה הוא יפה. ופירש"י
שם, וז"ל: שהרי הזיקו והפסידו ממון זה, שאם היה נצרך היה
מוכר עצמו בעבד עברי, עכ"ל.

אבל הרא"ש שם (סימן א') כתב, וז"ל: רואין אותו כאילו
הוא עבד כנעני נמכר בשוק שהוא נמכר לעולם, עכ"ל. ופלוגתא
זו לכאורה שייך גם כאן באומר "דמי עלי" או "דמי ידי עלי" –
אם שמין כעבד עברי או כעבד כנעני.

והנה ידוע מקירת מחרוים נוגע למשלומי נזק, האם
מובח המזיק הוא המעת מפן הניזוק לקדמותו, (ומע"ג שהמזיק
משלם רק כסף, מ"מ זה "מחת" המפן הניזוק,) או דלמא
אין לריך להשיב המפן לקדמותו רק זה מיוב משלומין. וה"פ
במשלומי מבלה יש לעיין אם המיוב הוא על המוכל להשיב את
חלק הגוף הנאכל לקדמותו, אבל מכיון שזה נלחי מפשרי, לכן
מחת זה מחויב במשלומי כסף. או דלמא המשלום בא לשלם
לנאכל על הפסד ממונו בגלל המבלה, אבל משלומי המבלה לא
נוגע להשיב מלא גופו לקדמותו.

ובימר זה הר"ר יצחק מדלר שליט"א פלוגתת רש"י
והרמ"ם, דזה ברור שיש הבדלים בין מכירת עבד עברי למכירת
עבד כנעני. עבד כנעני נמכר לעולם, עבד עברי רק לשש.
ועבד עברי מסור לעבוד בו עבודת פרך, משא"כ בעבד כנעני.
ולכאורה שיטת הרמ"ם קשה, מין מפשר לומר שהניזק הפסיד
ממון של מכירת עבד כנעני, הרי הניזק הוא בן מורין ומין
שייך לומר שהזיקו שויות של עבד כנעני. ונ"ל שהשומע הוא
להשיב חלק מגופו שמכר. ושומת חלק מגופו הוא, על פי
דין, ע"י שרומין אותו כמילו הוא עבד נמכר בשוק. ומין
פירושו שזה הפסד של הנאבל, אלא שזה הדרך לעשות שויות
המבר שמכר ע"י המבלה.

ורש"י חולק על זה, ולשיטתו לריך לשלם עבור הפסד
הממון לנאבל, ומאחר שהנאבל הוא בן מורין, שומת הניזק
הוא כמילו מוכר עלמו כעבד עברי. וזהו גם כן כוונת רש"י
שם "שהרי הזיקו והפסידו ממון זה". כלומר, שהמשלומין
באים לשלם לנאבל על הפסד ממונו.

18. ספר קצות החושן על חו"מ סימן תכ

[א] כאלו הוא עבד נמכר בשוק - ושטת רש"י (ב"ק פג, ב) כאלו נמכר לעבד עברי וכ"כ בנ"י, ושטת הרא"ש דנישום כעבד כנעני ע"ש פ' החובל. והנה לשטת רש"י דנישום כעבד עברי ומשום דישראל אינו נישום כעבד כנעני, א"כ הא נמי דאמרינן בסנהדרין (טו, א) גבי דמי עלי דשמין אותו כעבד ע"ש, היינו נמי כעבד עברי, וא"כ תיקשי לפי מ"ש תוס' פ"ק דקידושין (ז, א ד"ה אם כן) דבן חורין לא איתקש לקרקע אלא דוקא בדמי עלי לפי ששמין אותו כעבד כדאיתא פ"ק דסנהדרין (טו, א) ע"ש, ואי נימא דהך דסנהדרין דשמין אותו כעבד היינו כעברי אכתי אינו כקרקע ואינו שומת קרקע כלל ואמאי צריך בדמי עלי תשעה וכהן דעבד עברי אינו כקרקע כמו שאר אדם כיון דאינו בוהתנחלתם. וכמ"ש בר"ן פ' כל הנשבעין ובריטב"א קידושין (ז, א) דעבד עברי לא איתקש לקרקע. לכן נראה דס"ל לתוס' נמי דשמין אותו כעבד היינו כעבד כנעני וכמ"ש הרא"ש, ומש"ה באומר דמי עלי צריך תשעה וכהן כיון דנישום כעבד כנעני והוי כקרקע וצריך שומת קרקע. ורש"י

לטעמיה דס"ל פ"ק דקידושין (ז, א ד"ה שיש להם אחריות) דכל אדם הוקש לקרקע ומש"ה בהך דסנהדרין (טו, א) אע"ג דאינו נישום אלא כעבד עברי נמי ה"ל דין קרקע וצריך תשעה וכהן ודו"ק ועמ"ש לעיל (סי' צה סק"ח):

19. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף יט עמוד ב

בעי רבא אמדוהו אומד של נזקין וכו'. **הרמב"ם השמיט להנך איבעיות**. **[1] ובמרכבת המשנה כתב דהך איבעיא דאומד של נזקין אינו שייך אלא לרבא לשיטתו דאומדין אותו אומד של נזקין, והרי דחינן לרבא. ודבריו תמוהין דהרי כאן איירינן באמר דמי עלי אחר שנקטעה ידו, ואנו משתמשין באומד של נזקין רק כדי לידע כמה הוא שווה כעת בלא יד, ומה שייך זה לפלוגתא דאביי ורבא דלעיל**. [וע"ע בסמוך מה שנכתוב בס"ד על השמטת הרמב"ם ז"ל].

20. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף יט עמוד ב

בטעם שהשמיט הרמב"ם האיבעיות בסוגין בעי רבא וכו'. הרמב"ם השמיט כל הנך איבעיות דרבא. [ולעיל הבאנו מש"כ ה"מרכבת המשנה" טעם על איבעיא הראשונה].
[2] ויתכן בדרך אפשר דהנה הך דשמואל (לקמן כ"ט א) דהקדש שווה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, איכא מאן דפליג עליה דשמואל. והנה שיטת הרמב"ם (הל' ערכין ח', י') והחינוך (מ' שנ"ג) במקדיש בזמה"ז דיכול לפדותו, ודלא כתוס' (לקמן כ"ט א), **וכתב החינוך (שם) דבזמה"ז לא צריך העמדה והערכה דכל דין העמדה והערכה זהו משום ריוח הקודש, אך בזמה"ז שמחללין [לכתחלה] על שו"פ אי"צ העמדה והערכה. ואולי לכך לא חש הר"מ לכתוב הנך איבעיות דלמד דכל האיבעיות אינן אלא למאן דלית ליה דשמואל, אבל לשמואל כיון דבדיעבד מחולל על שו"פ אין לחוש לכל זה**. אך תירוץ זה דוחק דעדיין יש נפק"מ גם אליבא דשמואל לגבי הדין לכתחלה בזמן הבית דלכתחלה צריך לחללו בשויו. **ובאמת עיקר הדין שכתב החינוך הוא חידוש גדול. דבפשטות ענין העמדה והערכה הוא גזה"כ שהשומא צריך להיות דווקא באופן זה, ולאו דווקא משום רווח הקדש**.

21. חידושי בתרא

שכט) יט: אמר דמי עלי ואמדוהו וחזר ואמר דמי עלי מהו הכא ודאי אמדוהו בי עשרה או דילמא שבח דביני וביני. יש דמקשים דהא ודאי צריך אומדנא אהריתא, ותירץ הגרי"ז ז"ל דמיירי דידעינן ודאי שלא שיבח ביני ביני, ומ"מ יש סברא דצריך אומדנא אחריתא כיון דשייך דשיבח ביני ביני. וצ"ע דאינו משמע כן מלשון רגמ"ה ז"ל ד"ה א"ד שבח ביני ביני וז"ל [שוב] משנאמד בראשונה וצריך לשומו עוד ע"כ, דמשמעותו דדילמא יש לחשוש ששוב שיבח מזמן שנאמד בראשונה. ולכאורה יש לפרש אחרת, דספיקו הוא דהאם יש להעמידו

22. חידושי בתרא

שלו) יט: אמר דמי עלי ולא אמדוהו וחזר ואמר דמי עלי מהו, הכא ודאי בחד זימנא אמדינן ליה, או דילמא כיון דבזה אחר זה נדר תרי זימני אמדינן ליה. והובא בסטנסיל תש"כ מהגרי"ז ז"ל וז"ל וצ"ע אמאי לא שייך לעשות אומדנא

אחת על שני החיובים, ואפשר דבאמת אם יעשו האומדנא על ב' החיובים ודאי מהני, ורק דמיירי שעשו האומדנא רק לחיוב אחד, ומיבעיא לי' אם מהני זה ממילא גם לחיוב הב' וצ"ע ע"כ. ולכאורה רש"י ז"ל ריש כ. בא לאפוקי מפירוש הגרי"ז, בד"ה בחד זימנא אמדינן ליה וז"ל פי שנים בדמים (בדמיו — שיטה סט"ז) ע"כ, דהיינו דאומדין ה"פי שנים" בבת אחת, ולא רק אחד, וממילא השני. ויש דהביאו תירוץ אחר מהגרי"ז ז"ל דאומד הוי דין, וכיון דאמר דמי עלי תרי זימני, חל חיוב אומד על כל פעם, אלא יש דהקשו לגרי"ז, דלפי"ז צ"ב בבעיא שלאחריו באמר שני דמי עלי בבת אחת, דסו"ס ב' נדרים הוו ובעינן אחד לכל אחד בנפרד, והשיב הגרי"ז דהספק הוא דכיון דאמר בבת אחת, דילמא כוונתו דכמה דהוי בפעם אחת רוצה לשלם כפול ולא צריך תו אומד. והיינו

23. <u>תוספות מסכת ערכין דף יט עמוד ב ד"ה או דילמא</u>

או דילמא שאני אומד דבי עשרה - כדתניא בפ"ק דסנהדרין (דף טו. ושם) הקרקעות כו' וכהן ואדם כיוצא בהן משום דעשרה כהנים כתיבי בפרשה כדפירש"י **<u>והקשה רבינו אלחנן אמאי אין צריך יותר מעשרה והא בית דין שקול הוא וכל מלתא דתלויה בסברא צריך הכרע והכי נמי קרי ליה בית דין ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד ויהא י"א שבכל בתי דינין של ממון ודיני נפשות אמר אין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד</u>** בפ"ק דסנהדרין (דף ב:) [וע"ע תוס' מגילה כ"ג: ד"ה עשרה].

24. <u>ספר עבודה ברורה</u>

האם בשומא בעינן שלא יהיה ב"ד שקול

בא"ד. והא בית דין שקול הוא. הרשב"ם (מגילה כג:) תירץ, לכיון שפרט לך הכתוב בפירוש עשרה כהנים, אם תימא דלריך י"ח היה הכתוב מפרט י"ח, ומדלא פירט אלא י' מוכח דאין לריך אלא י'. וטעמא דמילתא משום דאין זה אלא שומא בעלמא, ולא דין ממש. וכעין זה כתב הריטב"א (שם). אך בטעם הדבר כתב, וז"ל: שהרי דבר של שומא הוא ולא שכיחא בה פלוגתא שלא יסכימו כולם או רובם לדעת אחת ואם יחלקו אז מוסיפין עליהם, עכ"ל.

תירוץ אחר כתב בהגהות רבי אליעזר משה הלוי הורוויץ כאן, וז"ל: לענ"ד נראה דהכא לריך דוקא שיסכימו כל העשרה על השומא, דעשרה כהנים כתיב, ואם הם מחולקים מוסיפין עד שיסכימו עשרה וכו', עכ"ל.

וכן כתב בטורי אבן (מגילה כג: ד"ה עשרה), וז"ל: ואפשר לי לומר דהכא לגבי פדיון הקדש אין לו ענין לב"ד שקול, דהני מילי דבעי אין ב"ד שקול, כל היכא דאזלינן בתר רובא לפיכך אם יחלוקו שיהא אחד מכריע לגד אחד, אבל גבי הקדש דרבי רחמנא עשרה, בעינן שיהיו כל העשר מסכימין לדעת אחד, ולא אזלינן בתר רוב דעות - ואפילו אחד מעכב, עכ"ל.

וכעין זה כתב בחי עזרי (פ"ח ה"ב), לאין דין "אחרי רבים להטות" בשומא, דבשלמא בכל ב"ד אזלינן בתר רוב דיש להם לירוף במה שהם ב"ד ביחד, ושייך בזה דין של "אחרי רבים להטות" דע"י הרוב יש פסק ב"ד, אבל כאן אין בהם לירוף כלל, דפשוט לאין לריך לעשות השומא ביחד ויכול כל אחד לעשות את הקרקע בעלמו, ומ"כ פשוט לאין דין לזכות בתר רובא, דמ"כ יש רק שהם ולא נתקיים דין עשרה, דהמיעוט שלא הסכים להרוב אינו מלטרף כלל להמנין, ורק ע"י שיסכימו כולם יש להם לירוף ונתקיים הדין עשרה וממילא אין דין של ב"ד שקול, עכ"ל. [ולכאורה קשה, דהלשון "בי" עשרה, משמע קיבוץ של עשרה, והיינו עשרה ביחד, גם פשטות המשנה דמגילה כג: משמע דלריך עשרה ביחד, דומיא דכל הני דתניא שם, ול"ע].

והשפת חמת (מגילה כג:) ממדם, שכמו שבשאר פדיונות
אין צריך בשומת שלש ג', הכי נמי בהקדשות אין צריך בשומת
שלש ג', שלש דים גזירת הכתוב שבשומת צריכה להיות בפני
עשרה. ולפ"ז מיושבת קושית התוס', דמה"ט צריך ב"ד
שמיו שקול, וכמן בחמת ים ב"ד שמיו שקול בשומת שהיא
גר'. [ובלשנות פענח (פ"ח ה"ב) נסתפק בזה והביא ראיה לחס
נחמר דח"ל שיהיו כל הי' שמין הוס ח"ס הגמ' לקמן כז:
בפשוטו, וח"ל לפירוש רש"י, ע"ש].

- **<u>הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ערכין דף יט עמוד ב</u>**
<u>ובשפ"א מתרץ דאם יהיו חמש נגד חמש, בכה"ג הכהן מכריע, היינו אותם חמשה שהכהן ביניהם</u>. וילה"ק ע"ז מהא דתנן בסנהדרין דלר"י ג' ואחד מהן כהן. ואי נימא דכהן חשוב כתרי א"כ נמצא דיש כאן ב"ד שקול.

- **<u>חידושי בתרא</u>**

שכחב) יט: תוס' ד"ה או דילמא וז"ל והקשה ר"א אמאי אין צריך יותר מעשרה, והא ב"ד שקול הוא, וכל מילתא דתלויה בסברא צריך הכרע כו' ע"כ. ולכאורה כיון דבעינן רק לברר מציאות כמה שוה בשוק, ולא תלוי בסברא, לכן אין צורך להכרע די"א.

==========
==========

א. <u>דף על הדף מסכת ערכין דף כ עמוד א</u>

בגמ': אמר שני דמי עלי בבת אחת מהו, הכא ודאי בבת אחת נדר וכו'.

<u>כתב בספר שלמי תודה על פורים (סי' כ"ט): מי ששולח לחבירו שתי מנות בזה אחר זה, כגון ששלח מנה אחת בבוקר ומנה אחת בצהרים, נראה דאם הראשונה עדיין קיימת בשעה ששלח את השניה יצא, דמצטרפין שתי המנות ליחשב משלוח חשוב כאילו שלח מעיקרא שתי מנות כאחת, אבל היכא דאין הראשונה קיימת, כגון שנאכלה קודם ששלח את השניה, או שהמקבל שלחו לאחר ואינו ברשותו, יש לעיין אם גם בזה יצא המשלח או לא, דהרי הא דחייבו חכמים לשלוח שתי מנות הוא משום חשיבות, שיש יותר חשיבות אם שולח שתי מנות, וא"כ אפשר דהיכא דשתי המנות אינם ראויים להצטרף אין זה משלוח חשוב של שתי מנות ולא יצא, וצ"ע.</u>

<u>שו"ר שכבר דנו בזה הפוסקים, עי' בספר 'פסקי תשובה' (ח"א סי' קמ"ג) שכתב בשם חידושי מהר"א (לרבי אליעזר אויערבאך זצ"ל מקאליש) וז"ל: יש לחקור במצות משלוח מנות דבעי דוקא ב' מנות לאיש אחד, אי מתחלה שלח מנה אחת, ואח"כ שלח לו עוד מנה אחת, מי מצטרפין או לא, ואת"ל דמצטרפין, אכתי אם נאכלה המנה האחת קודם ששלח לו השניה מהו, מי נימא דגם בכה"ג מצטרפין או לא, וצ"ע, ע"כ.</u>

<u>ובהגה' פעולת שכיר על ספר מעשה רב (הל' פורים סי' רמ"ט) כתב, דכששולח בשתי פעמים זה אחר זה יצא, ופירש על דרך זה סוגית הגמ' במגילה (ז' ע"א) לפי גירסת הירושלמי דגרס הדר שלח ליה וכו', דמצטרפי שתי המנות ששלח בכל פעם, ע"ש. מיהו אפשר דמיירי דוקא היכא שהמנה הראשונה עדיין קיימת בשעה ששלח את השניה.</u>

ובספר ככר לאדן להרב **החיד"א** זצ"ל על מס' קטנות והגהות וליקוטים, (בליקוטים על הש"ס במסכת ערכין דף כ' ע"א, בסוף הליקוטים אות ל"ב), ג"כ עמד בזה, והביא לסוגיא דערכין שם דאמרינן, שאם אמר דמי עלי וחזר ואמר דמי עלי, כיון דבזה אחר זה נדר, תרי זימני אמדינן ליה, ולא סגי בחד אומד אתרוייהו, ומיבעי בגמ' אם אמר "שני דמי עלי" בבת אחת מהו, כיון דאמר "שני" בזה אחר זה דמי, ואמדינן לי בתרי זימני או לא.

וכתב החיד"א, דמכאן יש קצת ראיה לענין משלוח מנות דיש לשלחם בבת אחת דוקא, דהא בקרא לא כתיב "ומשלוח שתי מנות", ורבותינו ז"ל נקטו דהיכא דכתיב שתי הוא לגלות דסגי בשתים בזה אחר זה, ע"כ.

מיהו אין זו ראיה גמורה, כי מהא דלא כתיב "שתי" אכתי אין להוכיח דלא מהני בזה אחר זה, וגם החיד"א זצ"ל לא הכריע בדבר מכח ראיה זו. ומסברא היה נראה דגם אם צריך לשלוח בבת אחת, מ"מ אם המנה הראשונה עדיין קיימת כששלח את השניה מצטרפי אהדדי והוי כמי ששלח בבת אחת ע"כ.